

Parameters and Indicators for Evaluating the Effectiveness of Early Childhood Pedagogical Interaction

Параметри та показники оцінки ефективності педагогічної взаємодії з дитиною раннього віку

Iryna Lutsenko

Dr. Sc. in Pedagogy, Professor

Ірина Луценко

доктор педагогічних наук, професор

E-mail: sofiras@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-8360-9943>

*Institute of Education Problems of
the National Academy of Pedagogical
Sciences of Ukraine (Ukraine)*

✉ 9, Berlinsky Street, 04060

*Інститут проблем виховання
Національної академії педагогічних
наук України (Україна)*

✉ вул. вулиця Берлинського, 9
м. Київ, 04060

Original manuscript received July 24, 2022

Revised manuscript accepted August 22, 2022

ABSTRACT

Objective. *The aim of the study is to contribute to improving the quality of education, and its goal: to characterize modern psychological and pedagogical diagnostics as a system of studying the effectiveness of pedagogical interaction with young children.*

Materials & Methods. *The research devoted to the study of patterns of development and education of young children, as well as diagnostic methods that are used to control the development of children with normal ontogenesis and its deviations are analyzed. The author concluded that the list of indicators of development should be expanded taking into account the data of modern research. On the basis of methodological principles of the personal approach the parameters and indicators of evaluation of the effectiveness of pedagogical interaction with the child of early age were developed.*

Results. *We have seen the following parameters: the emotional-principal position of a teacher to a child; improvement of emotional contact with a child; improvement of business contact with a child; pedagogical interaction and child activity.*

Conclusions. *You can see two groups of studies related to the problems of early childhood. The first group is more numerical, more important, to enter it directly on the development of the regularity of the development of the child. Another group is directed to the teacher's contribution to the development of children, the development of professional children, as they are addressed to children in the minds of the enlightenment process. The developed parameters and indicators for studying the effectiveness of pedagogical interaction with an early-age child are an important tool for improving the quality of education.*

Key words: *efficiency, pedagogical interaction, psychological and pedagogical diagnostics, early childhood, quality of education.*

Вступ

Суспільні виклики щодо необхідності інноваційних змін в освіті і вихованні дітей раннього віку зумовлюють по-новому оцінити організацію освітнього процесу в групах раннього віку, виявити шляхи оптимізації цього процесу, зокрема у контексті забезпечення якості освіти. Поштовхом для активізації зазначеного стала розроблена Національною академією педагогічних наук України “Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку”, яка є першим документом методологічного рівня, у назві якого є термін “ранній вік” для позначення окремої вікової категорії всередині періоду дитинства (Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку, 2020). У тексті Концепції також наголошується на відсутності системи суспільних впливів на ранній розвиток дитини від народження до трьох років.

Наступним мотивувальним чинником посилення уваги до ефективності освітнього процесу в групах раннього віку є нова редакція Базового компонента дошкільної освіти, у якій акцентовано увагу на досягненні відповідності між дошкільною і початковою освітою на рівні освітніх напрямів і ключових компетентностей як результатів навчання (Базовий компонент дошкільної освіти, 2021). Відповідність також має бути досягнута на рівні двох вікових періодів: ранній і дошкільний вік. Головною умовою її забезпечення є реалізації принципу наступності і перспективності,

що передбачає контроль за показниками розвитку і результатами освітнього процесу.

Постійно підвищувати якісні показники функціонування груп раннього віку найбільш відповідними віку дітей способами, заклад дошкільної освіти зобов'язує такі нормативно-правові акти, як: Закон України “Про освіту”, Закон України “Про дошкільну освіту”, у яких стверджено вектор на забезпечення якості дошкільної освіти (Про дошкільну освіту, 2001). Важливим практичним кроком у цьому процесі є розроблення Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти (Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти, 2020). Орієнтиром щодо визначення напрямів підвищення якості освіти дітей дошкільного віку, у т. ч. й дітей раннього віку є визначені у Методичних рекомендаціях компоненти внутрішньої системи забезпечення якості освіти за напрямами освітньої діяльності ЗДО, а саме: освітнє середовище закладу дошкільної освіти; здобувачі дошкільної освіти. Забезпечення всебічного розвитку дитини дошкільного віку, набуття нею життєвого соціального досвіду; фахова діяльність педагогічних працівників; управлінські процеси закладу дошкільної освіти (Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти, 2020).

Зауважимо, що особливості організації освітнього процесу в групах раннього віку є порівняно не так широко досліджуваною проблемою як, скажімо, вивчення процесу виховання і розвитку дітей у групах, де виховуються діти дошкільного віку. Серед останніх наукових розвідок виділимо фундаментальне дослідження з проблеми виховання дітей раннього віку в різних типах дошкільних закладів, яке здійснили група українських науковців С. Васильєва, Н. Гавриш, В. Рагозіна (Гавриш та ін., 2021). Поставивши за мету теоретично обґрунтувати закономірності та принципи виховання дітей раннього віку та експериментально перевірити зміст, форми та методи виховання, вчені дослідили такі сфери їхнього розвитку, як: інтелектуально-мовленнєвий, руховий, художньо-естетичний.

Для діагностики розвивального середовища груп раннього віку дослідниками обрано такі критерії: предметна насиченість фізичного простору; зміст і характер взаємодії учасників освітнього

процесу в освітньому середовищі; часова та просторова організація видів активності дітей в умовах керованого та вільного вибору. Оброблення здобутих результатів показало, що більшість закладів мають достатній рівень його організації і використання, а переважна більшість вихователів виявили достатній рівень готовності до здійснення інноваційної діяльності. Водночас за результатами констатувального експерименту, 57.5% дітей знаходяться на низькому рівні мовленнєвого розвитку. 63% дітей віднесено до початкового рівня рухового розвитку (Гавриш та ін., 2021). Як бачимо з наведених даних констатувального експерименту, позитивні результати за рівнем готовності вихователів і оснащеності середовища автоматично не забезпечують високих показників розвитку дітей. Ці дані визначають актуальність дослідження, присвяченого діагностиці ефективності педагогічної взаємодії з дітьми раннього віку. *Об'єкт дослідження* – психолого-педагогічна діагностика дітей раннього віку. *Предмет дослідження* – параметри і показники вивчення ефективності педагогічної взаємодії з дітьми раннього віку.

Мета статті: проаналізувати стан розроблення психолого-педагогічної діагностики як системи вивчення ефективності педагогічної взаємодії з дітьми раннього віку.

Теоретичні основи дослідження

Основні показники нервово-психічного розвитку дітей раннього віку і принципи контролю за таким розвитком були розроблені ще в ХХ ст. М. Щеловановим і Н. Аксаріною (Щелованов & Аксарина, 1960; Аксарина, 1977). Вони були використані для подальшої розробки і впровадження у педагогічну і лікувальну практику методів діагностики. Уточнення показників і методик діагностики розвитку дітей першого року життя здійснила Є. Фрухт, дітей другого року життя – К. Печора, дітей третього року життя – Г. Пантюхіна (Пантюхіна и др., 1979). Для комплексного обстеження дітей першого, другого, третього років життя з нормативним розвитком і відхиленнями від нього О. Гнітій з групою вчених (Гнітій та ін., 2008а), пропонують використовувати модифіковані методики Л. Венгера, З. Гільбух, Н. Карпенко, О. Кононко, Н. Серебрякової, О. Стребелевої.

У зарубіжній практиці для оцінювання стану психофізичного розвитку дитини раннього віку використовують Денверський скринінг-тест розвитку (DDST). Тест розроблений В.К. Франкенбург і Дж.М. Доддс (Frankenburg & Dodds, 1967) для виявлення дітей від народження до 6 років, які страждають затримкою психічного розвитку. Він містить 4 шкали для визначення стану сформованості: (1) грубої моторики; (2) тонкої моторики; (3) мовлення; (4) соціальної адаптації. Тест “Порядкові (числові) шкали психічного розвитку”, розроблений I. Uzgiris і J. McHunt (цит.: по Тарасун, 2012) на засадах концепції психічного розвитку Ж. Піаже, забезпечує психометричну оцінку розвитку дитини. Він використовується для визначення розвитку дітей від народження до двох років і містить шість шкал, за якими з’ясовується стан сформованості: (а) зорового стеження і зосередження на об’єкті; (б) вміння дитини використовувати різні засоби для отримання бажаного предмету; (в) вокальної та жестової імітації (дві субшкали); (г) причинних дій; (д) вміння будувати зв’язки об’єктів у просторі; (е) ставлення до об’єктів (при зміні іграшки чи ролі в грі).

На погляд В. Тарасун (2012), для оцінювання психофізичного розвитку недостатньо враховується провідний спосіб взаємодії дитини раннього віку із зовнішнім середовищем – емоційне спілкування й емоційне пізнання. У якості критеріїв діагностики дитини раннього віку вчена пропонує використовувати закономірності і періодизацію її емоційного комунікативно-пізнавального розвитку. Водночас, на думку вченої, комунікативно-пізнавальну активність дитини раннього віку принципово не можна вивчати і оцінювати звичними психологічними, психолого-педагогічними та лінгвістичними методами (Тарасун, 2012). Отже, проблема розроблення діагностичного комплексу для оцінювання стану розвитку дитини: нормативний розвиток чи є відхилення в розвитку, з одного боку, так і оцінювання ефективності педагогічного впливу на розвиток дитини, з іншого боку, є актуальною і для педагогічної науки, і для освітньої практики.

Згідно Національного стандарту (Національний стандарт ДСТУ ISO 9000:2015), організація, яка орієнтована на якість має здійснювати моніторинг процесів і результатів своєї діяльності

(Національний стандарт України ДСТУ КО 9000:2015, 2016). Зв'язок між досягнутими результатами і використаними для цього ресурсами вказує на ефективність її діяльності. Термін “ефективність” найчастіше вживається в економіці і характеризує діяльність організацій, однак, вважаємо, що це поняття можна застосовувати і щодо освітньої діяльності закладів дошкільної освіти, аналізувати і оцінювати з його допомогою освітні послуги, які він надає.

У тлумачному словнику української мови значення слова “ефективний” розкривається як такий, що приводить до потрібних результатів, наслідків, дає найбільший ефект (Словник української мови, 1970–1980). Тож педагогічна діяльність, яка завжди спрямована на досягнення визначених педагогічних цілей, також має характеризуватися з позиції ефективності, що включає якісно-кількісну характеристику її процесів і результатів. У цьому контексті аналізу і оптимізації піддається структура, характер, засоби здійснення педагогічної діяльності, доцільність використання ресурсів всіх учасників освітнього процесу. Такий підхід є важливим для вивчення процесу виховання дитини раннього віку, для якої характерний стрімкий розвиток і швидкі зміни, що посилює роль контролю за забезпеченням належних умов для його здійснення.

Визначення ефективності педагогічної діяльності, яка спрямована на організацію освітнього процесу в групах раннього віку потребує її аналізу, а саме: оцінювання результатів дій вихователя, спрямованих на досягнення дитиною відповідних показників розвитку за певний календарний період, позитивних і динамічних зрушень у її індивідуальному розвитку, а також оцінювання правильності, доцільності і достатності цих дій. Теоретичними засадами для здійснення такого аналізу та оцінювання є закономірності розвитку дитини, що зафіксовані у показниках нервово-психічного розвитку дітей раннього віку.

З позиції ефективності вивченню підлягає співвідношення між часом, протягом якого дитина була задіяна в організованій педагогом діяльності (загальна кількість проведених занять, їх спрямованість, тривалість кожного заняття) і досягненнями дитини. При оцінці цього співвідношення враховуються закономірності розвитку (показники розвитку), закономірності формування

вмінь і навичок, вимоги до обсягу навчального навантаження. На сучасному етапі планування освітнього процесу здійснюється з урахуванням вимог висунутих гранично допустимим навчальним навантаженням на дитину. Згідно документа, у якому визначено обсяг такого навантаження, у групі раннього віку від 1 до 2 років допустима норма для загальної кількості занять на тиждень – 9, що становить 1,3 астрономічну годину; для дітей віком від 2 до 3 років – 10 занять на тиждень, що становить 1,4 астрономічну годину. Тривалість одного заняття до 10 хвилин. Для дітей віком від 2 до 3 років тривалість заняття порівняно з попередніми рекомендаціями зменшилась на 5 хвилин, що можна розглядати як крок до економії часу та ресурсів учасників освітнього процесу, з одного боку, а з іншого – необхідність пошуку шляхів забезпечення ефективності заняття, час проведення якого зменшився (Гранично допустиме навчальне навантаження на дитину у дошкільних навчальних закладах різних типів і форм власності, 2015).

Отже, динаміка процесу формування у дитини інтелектуальних і фізичних дій має забезпечуватися за рахунок доцільної організації спеціально організованої педагогом діяльності дитини і створення передумов для її розвитку у самостійній діяльності. Вважаємо, що з метою підвищення ефективності зазначеної діяльності доцільно обирати таку форму зв'язку між учасниками освітнього процесу як педагогічна взаємодія, для якої характерними є узгодженість діяльності, спрямованість на досягнення спільних цілей, взаємна згода, співпраця (Бутенко & Ігнатович, 2015).

Педагогічна взаємодія як єдність педагогічного впливу і взаємної активності вихователя і вихованців сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу в групах раннього віку. Це досягається за рахунок того, що така форма найбільше відповідає віковим особливостям дітей цього віку, адже природні зв'язки і взаємовпливи між дорослим і дитиною раннього віку відбуваються саме в процесі спілкування і спільної діяльності (Лисина, 1986). Важливо, що взаємодії як складовій процесу спілкування притаманна така його особливість як досягнення взаємності, що відбувається на емоційній основі.

Ефективна педагогічна взаємодія як спосіб перебігу освітнього процесу забезпечує його результативність. Для здійснення моніторингу освітнього процесу, його результатів збір необхідної

інформації здійснюється з допомогою таких діагностичних методів, як: анкетування, спостереження, діагностичні методики. Розрізняють психологічну і педагогічну діагностику. Психологічна діагностика спрямована на встановлення індивідуально-психологічних відмінностей в нормі та патології. Педагогічна діагностика вивчає результативність освітнього процесу на основі встановлення змін, а саме: досягнень учасників освітнього процесу, динаміки позитивних змін у розвитку дітей, діяльності і особистості педагога (Уруський, 2013).

Характерною рисою сучасної педагогічної діагностики є вивчення особистісних якостей, складових особистісного розвитку дітей. Це визначає доцільність не розмежовувати, а використовувати для діагностики освітнього процесу, процесів взаємодії її учасників, а також його результатів комплексну психологічну-педагогічну діагностику й відповідний діагностичний інструментарій (Уруський, 2013).

Сучасна комплексна психолого-педагогічна діагностика розглядається як поглиблений всебічний аналіз особистості дитини, виявлення притаманних їй позитивних сторін і недоліків, їх причин, а також на вирішення практичних завдань гармонізації розвитку особистості та підвищення ефективності цілісного педагогічного процесу (Бричок, 2015). Предметом психолого-педагогічної діагностики дітей раннього віку, на думку В. Тарасун (2012: 60), є виявлення вікових та індивідуальних особливостей їхнього розвитку. Отже, діагностування дітей раннього віку слід розглядати як загальний підхід до організації особистісно орієнтованого процесу виховання. Його мета – забезпечити повноцінний індивідуальний розвиток кожної дитини (Гнітій та ін., 2008b: 6).

Методи дослідження

У процесі вивчення психолого-педагогічної діагностики як системи дослідження ефективності педагогічної взаємодії з дітьми раннього віку здійснювався аналіз наукових та методичних джерел, систематизація даних теоретичного аналізу та їх узагальнення. На основі умовиводів було виділено параметри оцінювання ефективності педагогічної взаємодії з дитиною раннього віку.

Результати

Психолого-педагогічну діагностику необхідно визнати обов'язковим компонентом освітнього процесу в групах раннього віку, інструментом його вдосконалення. Однак, для її застосування з метою вивчення ефективності педагогічної взаємодії в особистісно орієнтованому освітньому процесі важливо дослідити і врахувати вплив методології особистісно орієнтованого підходу на розроблення діагностичних процедур.

Сучасна особистісно орієнтована освіта ґрунтується на положеннях особистісного підходу, який синтезував положення індивідуально-психологічного, соціально-психологічного, вікового, діяльнісного, системно-психологічного підходів (Рибалка, 2017). Вважаємо, що вимоги підходів-складників особистісного підходу є обов'язковими в процесі розроблення психолого-педагогічного діагностичного комплексу з вивчення ефективності педагогічної взаємодії з дитиною раннього віку.

Так, віковий підхід спрямовує здійснювати психолого-педагогічну діагностику з урахуванням закономірностей розвитку дитини в умовах виховання на основі показників психофізичного дітей розвитку на основі сучасних підходів і досліджень. Індивідуальний підхід – орієнтує вивчати комплекс індивідуальних відмінностей дитини: особистісних, індивідних якостей та властивостей (Кузьменко, 2005). Діяльнісний підхід спрямовує врахувати вік дитини і вивчати як розвиток самих діяльностей, які опановує дитина раннього віку, а це: предметно-маніпуляційна діяльність і спілкування, так і її особистісні вияви в цих видах діяльностях. Особистісний підхід, який досліджує закономірності функціонування і розвитку особистості, спрямовує вивчати процес становлення особистості дитини раннього віку, опанування нею культури життєдіяльності, становлення в ранньому віці таких функцій особистості як вибірковість, відповідальність, автономність (Реан, 2003).

Проведений аналіз свідчить, що найбільш повно в комплексах методик для спостереження і контролю за різними аспектами розвитку дітей раннього віку реалізований віковий і діяльнісний підходи. Про це свідчить розроблення діагностичних методик для

вивчення таких ліній розвитку, як: фізичний розвиток (загальний моторний, дрібна моторика), емоційно-соціальний (контактні відносини, навички самообслуговування, навички поведінки), пізнавальний розвиток (сенсорний розвиток, розвиток мовлення), екологічний розвиток, художньо-естетичний розвиток (Гнітій та ін., 2008а). Значно меншою мірою в сучасних діагностичних комплексах реалізований особистісний підхід, зокрема й через вивчення впливу особистості педагога на виховання і розвиток дитини раннього віку. Так, наприклад, в щоденнику психолого-педагогічного спостереження і обстеження психофізичного розвитку дітей раннього дошкільного віку наведено такі параметри оцінювання діяльності дитини, як: її контактність, прийняття й розуміння завдання; способи виконання завдання; здібність до наслідування, научуваність у процесі обстеження; ставлення до результату своєї діяльності (Гнітій та ін., 2008b), однак, не висуваються вимоги до дій експериментатора, які можуть суттєво вплинути на стан і поведінку дитини.

Проаналізовані нами публікації, присвячені психолого-педагогічній діагностиці дітей раннього віку, не містять методик проведення спостереження за педагогічною взаємодією з дитиною раннього віку, де об'єктом спостереження є дії педагога, адресовані дитині. Однак, визнається, що в процесі проведення діагностування, поведінка дитини регулюється іншою людиною (Тарасун, 2012: 62).

З метою вивчення ефективності педагогічної взаємодії в особистісно орієнтованому освітньому процесі на засадах підходів-складників особистісного підходу нами було виділено такі параметри й показники її оцінювання:

емоційно-ціннісне ставлення педагога до дитини, яке засвідчують такі прояви: вияв позитивного емоційного ставлення за допомогою вербальних засобів; вияв позитивного емоційного ставлення за допомогою невербальних засобів; емоційне співпереживання; повага до особистісних проявів дитини, прийняття її індивідуальності (наявність позитивного прояву оцінюється в 1 бал);

- налагодження педагогом емоційного контакту з дитиною, який засвідчують такі прояви: позитивний емоційний відгук дитини на особистість педагога; довірливе ставлення дитини до запропонованої педагогом діяльності; емоційна спільність

- педагога і дитини; вияв прихильності дитини до особистості педагога (наявність позитивного прояву оцінюється в 1 бал);
- налагодження ділового контакту педагога з дитиною, який засвідчують такі прояви: дитина включається у запропоновану дорослим практичну діяльність; дитина співробітничает з дорослим у спільній діяльності; дитина залучає дорослого до налагодження спільної діяльності; дитина позитивно ставиться до спільної з дорослим діяльності (наявність позитивного прояву оцінюється в 1 бал);
 - взаємоузгодження педагогічного впливу і активності дитини, яку засвідчують: адекватні дії-реакції дитини на дії дорослого; зустрічні ініціативні дії дитини; ініціативні дії дитини; прояви вибору дитини; урахування педагогом ініціативи і вибору дитини (наявність позитивного прояву оцінюється в 1 бал).

На основі виділених параметрів і конкретних показників їх прояву можна здійснювати цілісне спостереження за ефективністю педагогічної взаємодії й оцінювати її як у кількісному, так і якісному вимірі. Важливо, щоб позитивні прояви, які свідчать про ефективну взаємодію, було зафіксовано за кожним параметром і у сукупності вони становили не менше ніж 80 відсотків від загальної кількості показників.

Дискусії

Фундаментальним положенням сучасної психолого-педагогічної діагностики є визнання провідної ролі виховання у розвитку дитини раннього віку (Аксарина, 1977). Однак, має значення й характеристики цього процесу. У ході емпіричного дослідження з'ясовано, що емоційна складова є необхідним компонентом програм ранньої освіти і важливою характеристикою їх якості. Зокрема виявлено зв'язок між збільшенням емоційної підтримки і мовленнєвим розвитком дітей (Rankin et al., 2022).

Діагностування показників розвитку дитини визнано необхідною умовою контролю за розвитком дитини та виявлення можливих початкових відхилень від нормативного розвитку (Доскин & Рахманова, 1993; Печора и др., 1986). Встановлено, що оцінка нервово-психічного розвитку дітей має відбуватися

в епікризні строки за основними лініями розвитку. Визначені епікризні строки, а саме: 1 рік 3 місяці, 1 рік 6 місяців, 1 рік 9 місяців, 2 роки; 2 роки 1 місяць – 2 роки 6 місяців, 2 роки 7 місяців – 3 роки є актуальними й застосовуються як у сучасній педагогічній, так і педіатричній практиці. В процесі діагностування актуального психофізичного розвитку епікризні строки слугують визначенню групи (рівня розвитку дитини). Розвиток вважається нормативним, якщо виявлені показники збігаються з календарним віком дитини, або виявлено випередження на 1 чи 2 епікризні строки. У інші групи увійшли діти із затримками на 1–3 епікризні строки й різною кількістю ліній затримки розвитку (Печора и др., 1986).

На сучасному етапі певних змін зазнали лінії розвитку, за якими визначаються показники і здійснюється психолого-педагогічна діагностика. Спочатку показники для діагностики розвитку дітей раннього віку охоплювали: розвиток розуміння і активного мовлення; сенсорний розвиток; розвиток гри і дій з предметами; розвиток загальних рухів; формування навичок самостійності (Пантюхіна и др., 1979). Завдяки низці досліджень виявлено вплив спілкування на розвиток дитини. Так, австро-американський психолог R.A. Spitz (1945) довів обов'язковість спілкування дорослого з дитиною раннього віку для її розвитку і виховання. М. Лісіною (Лисина, 1986) було визначено та експериментально перевірено параметри, які засвідчують становлення і розвиток форм спілкування дитини раннього віку з дорослим, що вплинуло на те, що комунікативний розвиток вважається обов'язковим показником нормативного онтогенезу дитини. Сучасні дослідження, які присвячено розвитку дітей раннього віку, здійснюють вплив як на освітньо-виховну практику, так і на встановлення нових закономірностей їхнього розвитку і виховання (Guo et al., 2022).

У контексті вивчення ефективності взаємодії педагога з дитиною, оцінювання співвідношення між допомогою, яку педагог має надати дитині і зусиллями, які їй необхідно докласти для досягнення певного результату, цікавим є дослідження проведене M.D. Vermon (Vermon, 1971), яке показало, що у дітей, які отримували занадто багато допомоги в ранньому дитинстві не формується мотив досягнення. Про те, що об'єктом діагностики розвитку дитини можуть бути вибори, які вона здійснює в процесі життєдіяльності, що є сферою діагностики розвитку функцій

особистості, свідчить сучасна публікація української вченої Л. Артемової (Артемова, 2021).

ВИСНОВКИ

Як процес психолого-педагогічної підтримки і допомоги дитині в процесі становленні її суб'єктності, індивідуальності, соціалізації, особистісно орієнтований освітній процес в групах раннього віку, передбачає проведення комплексної психолого-педагогічної діагностики.

Аналіз досліджень, присвячених проблемі психолого-педагогічної діагностики дітей раннього віку, свідчить, що діагностичні цілі і методики, зорієнтовані переважно на дослідження психофізичного розвитку дітей, але ми не зустріли діагностик, спрямованих на вивчення дій педагога в освітньому процесі. З метою окреслення обов'язкових складових ефективної педагогічної взаємодії з дітьми раннього віку нами розроблено параметри та показники її оцінювання. Їх застосування з метою вдосконалення педагогічної взаємодії сприятиме підвищенню якості особистісно орієнтованого освітнього процесу в групах раннього віку.

ДОТРИМАННЯ ЕТИЧНИХ СТАНДАРТІВ

Етичні схвалення. Всі процедури відповідали етичним стандартам інституціонального та національного дослідницького комітету, а також Хельсинської декларації 1964 р. та її пізнішим поправкам або відповідним їй етичним стандартам. Експертизу дослідження було проведено та схвалено Комітетом з етики наукових досліджень Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України (Україна).

Фінансування. Для проведення цього дослідження не було отримано фінансової підтримки від жодної організації.

Конфлікт інтересів. Автор не має потенційного конфлікту інтересів, який може вплинути на рішення про публікацію цієї статті.

Авторський внесок. Дослідження здійснене самостійно.

Згода на публікацію. Автор схвалює зміст статті й погоджується на її опублікування. Стаття не представлена в інші журнали для розгляду й публікації.

Література

- Аксарина, Н.М. (1977). *Воспитание детей раннего возраста*. Москва: Медицина.
- Артемова, Л.В. (2021). Інновації у підготовці студентів дошкільного профілю до розуміння вибору малят 2-го року життя. *Освітній дискурс*, 32(4), 63–74. URL: [https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.32\(4\)-7](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.32(4)-7)
- Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)*. (2021). Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
- Бричок, С.Б. (2015). Психолого-педагогічна діагностика як провідний компонент діяльності вчителя. *Інноватика у вихованні*, 2, 34–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2015_2_16
- Бутенко, Л.Л., & Ігнатович, О.Г. (Уклад.). (2015). *Сходинки до педагогічної майстерності: словник з курсу “Основи педагогічної майстерності”*. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/405/Slovnuk%20Osnovu%20ped%20masterstva.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Гавриш, Н.В., Рагозіна, В.В., & Васильєва, С.А. (2021). *Виховання дітей раннього віку в закладах дошкільної освіти різних типів*. (Колективна монографія). Н.В. Гавриш (Ред.). Кропивницький: ІМЕКС-ЛТД.
- Гнітій, О.В., Макаренко, І.В., & Федорович, Л.О. (Уклад.). (2008а). *Психолого-педагогічна діагностика розвитку дітей раннього дошкільного віку: навч.-метод. посіб.* Л.О. Федорович (Наук. ред.). Кременчук: Християнська Зоря.
- Гнітій, О.В., Макаренко, І.В., & Федорович, Л.О. (Уклад.). (2008б). *Щоденник психолого-педагогічного спостереження і обстеження психофізичного розвитку дітей раннього дошкільного віку: метод. рекомендації*. Л.О. Федорович (Наук. ред.). Кременчук: Християнська Зоря.
- Гранично допустиме навчальне навантаження на дитину у дошкільних навчальних закладах різних типів і форм власності*. (2015). Наказ Міністерства освіти і науки України № 446 від 20.04.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0520-15#Text>
- Доскин, В.А., & Рахманова, М.Н. (Ред.). (1993). *Диагностика и профилактика ранних отклонений в состоянии здоровья детей*. Москва.
- Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку*. (2020). Національна академія педагогічних наук України. Київ: ФОП Ференець В.Б. URL: <https://drive.google.com/file/d/12ta1d3vfwTtFhITpMTcJ-NO3SISU47Gd/view>
- Кузьменко, В.У. (2005) *Розвиток індивідуальності дитини 3–7 років*. (Монографія). Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова.
- Лисина, М.И. (1986). *Проблемы онтогенеза общения*. Москва: Педагогика.
- Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах дошкільної освіти*. (2020). Наказ Державної служби якості освіти № 01-11/71 від 30.11.2020. URL: https://rada.info/upload/users_files/41042215/191f934b087b0a0bf499ce603f3f1e81.pdf
- Національний стандарт України ДСТУ КО 9000:2015 (2016). *Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів*. ДП “УкрНДНЦ”. URL: <https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/%209000.pdf>
- Пантюхина, Г.В., Печора, К.Л., & Фрухт, Е.Л. (1979). *Диагностика нервно-психического развития детей первых трех лет жизни*. Москва: ЦОЛИУВ.

- Печора, К.Л., Пантюхина, Г.В., & Голубева, Л.Г. (1986). *Дети раннего возраста в дошкольных учреждениях*. Москва: Просвещение.
- Про дошкільну освіту*. (2001). Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
- Реан, А.А. (Ред.). (2003). *Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологи развития*. СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК.
- Рибалка, В. (2017). *Методологічні проблеми наукової психології*. ППОД НАПН України. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/83534873.pdf>
- Словник української мови*. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/efektyvnyj>
- Тарасун, В. (2012). *Психолого-педагогічна допомога дітям переддошкільного віку з особливостями в розвитку: напрями реалізації*. (Монографія). Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова.
- Уруський, В. (Уклад.). (2013). *Педагогічна діагностика. Методичні рекомендації*. URL: <http://bcmc.kiev.ua/docs/peddiagnostika.pdf>
- Щелованов, Н.М., & Аксарина, Н.М. (Ред.). (1960). *Воспитание детей раннего возраста в детских учреждениях*. Москва: Медгиз.
- Guo, D., Wang, Y., Liao, Y., Li, J., Zhang, X., Gao, Z., Shen, M., & He, J. (2022). Development of information integration in the visual working memory of preschoolers. *Child development*, 93(3). <https://doi.org/10.1111/cdev.13820>
- Frankenburg, W.K., & Dodds, J.B. (1967). The Denver development screening Test. *Journal of Pediatrics*, 71, 181–191. [https://doi.org/10.1016/S0022-3476\(67\)80070-2](https://doi.org/10.1016/S0022-3476(67)80070-2)
- Rankin, P.S., Staton, S., Potia, A.H., Houen, S., & Thorpe, K. (2022). Emotional quality of early education programs improves language learning: A within-child across context design. *Child Development*, 93(3). <https://doi.org/10.1111/cdev.13811>
- Spitz, R.A. (1945). Hospitalism – An Inquiry Into the Genesis of Psychiatric Conditions in Early Childhood. *Psychoanalytic Study of the Child*, 1, 53–74. <https://doi.org/10.1080/00797308.1945.11823126>
- Vernon, M.D. (1971). *Human motivation*. Cambridge.

References

- Aksarina, N.M. (1977). *Vospitanie detej rannego vozrasta [Early childhood education]*. Москва: Medicina. [in Russian].
- Artemova, L.V. (2021). Innovatsii u pidhotovtsi studentiv doshkilnoho profilu do rozminnia vyboru maliat 2-go roku zhyttia [Innovations in the preparation of preschool students to understand the choice of babies in the 2nd year of life]. *Osvitnii dyskurs – Educational Discourse*, 32(4), 63–74. [https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.32\(4\)-7](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.32(4)-7) [in Ukrainian].
- Bazovyi komponent doshkilnoi osvity [The Basic Component of Preschool Education]*. (2021). MON Ukrainy. Nakaz № 33 vid 12.01.2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf [in Ukrainian].
- Brychok, S. (2015). Psykholoho-pedahohichna diahnostyka yak providnyi komponent diialnosti vchytelia [Psychological and Pedagogical Diagnosis as a Leading Component of the Teacher's Activity]. *Innovatyka u vykhovanni – Innovation*

- in Education, 2, 34–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2015_2_16 [in Ukrainian].
- Butenko, L.L., & Ihnatovych, O.H. (Ed.). (2015). *Skhodynky do pedahohichnoi maisternosti: slovnyk z kursu "Osnovy pedahohichnoi maisternosti"* [Steps to pedagogical mastery: a dictionary from the course "Fundamentals of pedagogical mastery"]. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/405/Slovnuk%20Osnovu%20ped%20masterstva.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
- Doskin, V.A., & Rakhmanova, M.N. (Ed.). (1993). *Dyahnostyka y profylaktyka rannykh otklonenyi v sostoiannyi zdorovia detei* [Diagnosis and prevention of early deviations in the health status of children]. Moskva. [in Russian].
- Frankenburg, W.K., & Dodds, J.B. (1967). The Denver development screening Test. *Journal of Pediatrics*, 71, 181–191. [https://doi.org/10.1016/S0022-3476\(67\)80070-2](https://doi.org/10.1016/S0022-3476(67)80070-2).
- Guo, D., Wang, Y., Liao, Y., Li, J., Zhang, X., Gao, Z., Shen, M., & He, J. (2022). Development of information integration in the visual working memory of preschoolers. *Child development*, 93(3). <https://doi.org/10.1111/cdev.13820>
- Havrysh, N.V., Rahozina, V.V., & Vasyliieva, S.A. (2021). *Vykhovannia ditei rannoho viku v zakladakh doshkilnoi osvity riznykh typiv* [Education of Young Children in Preschool Education Institutions of Various Types]. (Kolektyvna monohrafiia – Collective monograph). N.V. Havrysh (Red.). Kropyvnytskyi: IMEKS-LTD [in Ukrainian].
- Hnitii, O.V., Makarenko, I.V., & Fedorovych, L.O. (Ed.). (2008a). *Psykhologo-pedahohichna diahnostyka rozvytku ditei rannoho doshkilnogo viku* [Psychological and Pedagogical Diagnostics of the Development of Children of Early Preschool Age]. In L.O. Fedorovych (Ed). Kremenichuk: Khrystyianska Zoria [in Ukrainian].
- Hnitii, O.V., Makarenko, I.V., & Fedorovych, L.O. (Ed.). (2008b). *Shchodennyk psykhologo-pedahohichnogo sposterezhennia i obstezhennia psykhofizychnoho rozvytku ditei rannoho doshkilnogo viku* [Diary of Psychological and Pedagogical Observation and Examination of Psychophysical Development of Children of Early Preschool Age]. In L.O. Fedorovych (Ed). Kremenichuk: Khrystyianska Zoria [in Ukrainian].
- Hranychno dopustyme navchalne navantazhennia na dytynu u doshkilnykh navchalnykh zakladakh riznykh typiv i form vlasnosti* [The Maximum Permissible Educational Load for a Child in Preschool Educational Institutions of Various Types and Forms of Ownership]. (2015). Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy – Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 446 vid 20.04.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0520-15#Text> [in Ukrainian].
- Kontsepsiia osvity ditei rannoho ta doshkilnogo viku* [Concept of Education of Early and Preschool Children]. (2020). Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy – National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kyiv: FOP Ferenets V.B. URL: <https://drive.google.com/file/d/12ta1d3vfwTtFhITpMTCJ-NO3SISU47Gd/view> [in Ukrainian].
- Kuzmenko, V.U. (2005) *Rozvytok individualnosti dytyny 3–7 rokiv* [Development of the Individuality of a Child Aged 3–7 Years]. Kyiv: NPU imeni M.P. Drahomanova [in Ukrainian].
- Lisina, M.I. (1986). *Problemy ontogeneza obshchennyia* [Problems of the Ontogeny of Communication]. Moscow: Pedahohika [in Russian].
- Metodychni rekomendatsii z pytan formuvannia vnutrishnoi systemy zabezpechennia yakosti osvity u zakladakh doshkilnoi osvity* [Methodological Recommendations

- on the Formation of the Internal System of Ensuring the Quality of Education in Preschool Education Institutions]. (2020). Nakaz Derzhavnoi sluzhby yakosti osvity – Order of the State Education Quality Service № 01-11/71 vid 30.11.2020. URL: https://rada.info/upload/users_files/41042215/191f934b087b0a0bf499ce603f3f1e81.pdf [in Ukrainian].
- Natsionalnyi standart Ukrainy DSTU KO 9000:2015 [National Standard of Ukraine DSTU KO 9000:2015]. (2016). *Systemy upravlinnia yakistiu. Osnovni polozhennia ta slovnyk terminiv* [Quality Management Systems. Basic Provisions and Glossary of Terms]. DP “UkrNDNTs”. URL: <https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/%209000.pdf> [in Ukrainian].
- Pantiukhyna, H.V., Pechora, K.L., & Frukht, Ye.L. (1979). *Dyahnostyka nervno-psykhycheskoho rozvytytia detei pervykh trekh let zhyzny* [Diagnosis of the neuropsychic development of children in the first three years of life]. Moscow: COLIUV [in Russian].
- Pechora, K.L., Pantiukhyna, H.V., & Holubeva, L.H. (1986). *Dety ranneho vozrasta v doshkolnykh uchrezhdeniakh* [Young Children in Preschool]. Moscow: Prosveshchentye [in Russian].
- Pro doshkilnu osvitu* [About Preschool Education]. (2001). Zakon Ukrainy – Law of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> [in Ukrainian].
- Rankin, P.S., Staton, S., Potia, A.H., Houen, S., & Thorpe, K. (2022). Emotional quality of early education programs improves language learning: A within-child across context design. *Child Development*, 93(3). <https://doi.org/10.1111/cdev.13811>
- Rean, A.A. (Ed.). (2003). *Psihologija cheloveka ot rozhdenija do smerti. Polnyj kurs psihologi razvitija* [Human psychology from birth to death. Complete course in developmental psychology]. St. Petersburg: Praim-EVROZNAK [in Russian].
- Rybalka, V. (2017). *Metodolohichni problemy naukovoï psykhologii* [Methodological Problems of Scientific Psychology]. IPOOD NAPN Ukrainy – IPOOD of the National Academy of Sciences of Ukraine. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/83534873.pdf> [in Ukrainian].
- Shchelovanov, N.M., & Aksarina, N.M. (Eds.). (1960). *Vospytanye detei ranneho vozrasta v detskykh uchrezhdeniakh* [Education of Young Children in Children's Institutions]. Moscow: Medhiz [in Russian].
- Slovnnyk ukrainskoi movy* [Dictionary of the Ukrainian Language]. Akademichnyi tлумachnyi slovnnyk – Academic Explanatory Dictionary (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/efektyvnyj> [in Ukrainian].
- Spitz, R.A. (1945). Hospitalism – An Inquiry Into the Genesis of Psychiatric Conditions in Early Childhood. *Psychoanalytic Study of the Child*, 1, 53–74. <https://doi.org/10.1080/00797308.1945.11823126>
- Tarasun, V. (2012). *Psykhologo-pedahohichna dopomoha ditiam pereddoshkilnogo viku z osoblyvostiamy v rozvytku: napriamy realizatsii* [Psychological and Pedagogical Assistance to Children of Preschool Age with Developmental Disabilities: Directions of Implementation]. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova [in Ukrainian].
- Uruskyi, V. (Ed.). (2013). *Pedahohichna diahnostyka. Metodychni rekomendatsii* [Pedagogical diagnosis. Methodical recommendations]. URL: <http://bcmc.kiev.ua/docs/peddiagnostika.pdf> [in Ukrainian].
- Vermon, M.D. (1971). *Human motivation*. Cambridge.

АНОТАЦІЯ

Мета дослідження – сприяти підвищенню якості освіти. Завдання: охарактеризувати сучасну психолого-педагогічну діагностику як систему вивчення ефективності педагогічної взаємодії з дітьми раннього віку.

Матеріали та методи. Проаналізовано дослідження, присвячені вивченню закономірностей розвитку та виховання дітей раннього віку, а також діагностичні методики, що використовуються для контролю розвитку дітей із нормальним онтогенезом та його відхиленнями. Автор дійшов висновку, що перелік показників розвитку має бути розширено з урахуванням даних сучасних досліджень. На основі методологічних принципів особистісного підходу розроблено параметри та показники оцінки ефективності педагогічної взаємодії з дитиною раннього віку.

Результати. Схарактеризовано такі параметри: емоційно-ціннісна позиція педагога до дитини; покращення емоційного контакту з дитиною; покращення ділового контакту з дитиною; педагогічна взаємодія та активність дитини.

Висновки. Можна виділити дві групи досліджень, пов'язані з проблемами раннього дитинства. Перша група чисельніша, основна, до неї входять безпосередньо питання закономірності розвитку дитини. Інша група – спрямована на вплив педагога щодо розвитку дітей, оскільки вони спрямовані на формування їхньої свідомості. Розроблені параметри та показники вивчення ефективності педагогічної взаємодії з дитиною раннього віку є важливим інструментом підвищення якості освіти.

Ключові слова: ефективність, педагогічна взаємодія, психолого-педагогічна діагностика, раннє дитинство, якість освіти.

